

جایگاه جهانی خرمای ایران، موانع و راهکارها

طبق آمار سازمان خواربار جهانی در حال حاضر بیش از یک میلیارد و ۳۵۳ هزار هکتار نخلستان در دنیا وجود دارد که سالانه حدود هشت میلیارد و ۴۶۰ هزار تن خرما از این نخلستان‌ها برداشت و روانه بازارهای متعدد می‌شود و این درحالی است که میانگین تولید خرما در جهان ۶ هزار و ۲۵۲ کیلوگرم در هر هکتار است اما با استفاده از روش‌های نوین تعدادی از کشورها نظیر مصر توانسته‌اند میزان تولید خرمای خود را از هر هکتار به "حدود ۶ برابر میانگین جهانی" برسانند.

خرما در ۱۵ استان ایران کشت می‌شود و بیش از ۲۵۰ هزار هکتار نخلستان در کشور وجود دارد که از میان استان‌های خرماخیز، پنج استان بیش از ۹۹ درصد خرمای کشور را تولید می‌کنند.

به لحاظ سطح زیرکشت، استان سیستان و بلوچستان با حدود ۵۴ هزار هکتار نخلستان در رتبه نخست و استان‌های خوزستان با ۳۵ هزار هکتار، بوشهر با حدود ۳۴ هزار هکتار، هرمزگان با ۳۳ هزار هکتار، فارس با ۳۱ هزار هکتار و جنوب کرمان با ۳۰ هزار هکتار در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

از نظر میزان تولید نیز استان سیستان و بلوچستان با تولید سالانه بیش از ۲۰۳ هزار تن خرما در رتبه نخست و جنوب کرمان با ۲۰۰ هزار تن، فارس با ۱۶۲ هزار تن، شرق کرمان با ۱۵۱ هزار تن، بوشهر با ۱۵۰ هزار، خوزستان با ۱۴۸ هزار و هرمزگان با ۱۴۰ هزار تن در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

همچنین از نظر میزان عملکرد نخلستان‌های کشور به لحاظ حجم تولید خرما در هر هکتار نیز در بین پنج استان اول، جنوب کرمان با تولید ۶ هزار و ۶۷۰ کیلوگرم خرما در هر هکتار در رتبه نخست و کرمان با ۶ هزار و ۲۵۶ کیلوگرم، فارس با ۶ هزار و ۹۸۳ کیلوگرم، هرمزگان با ۵ هزار و ۳۶۵ و سیستان و بلوچستان با تولید پنج هزار و ۱۳۲ کیلوگرم خرما در هر هکتار در رتبه آخر به لحاظ عملکرد تولید قرار دارد.

این مقدمه را برای آشنایی با وضعیت تولید خرما ارائه کردیم تا بتوانیم در ادامه، طی گفت و گو با فعالان اقتصادی و تحلیل‌گران بازار، ببینیم که جایگاه ایران با میزان تولیدی که دارد در بازارهای جهانی چگونه بوده و اینکه آیا این محصول باکیفیت کشورمان دقیقاً باید در کدام دسته‌بندی تجارت جهانی قرار بگیرد و نقش مناطق آزاد همچون چابهار که چندی قبل نیز به عضویت دائمی سازمان جهانی مناطق آزاد درآمد در بهبود وضعیت تجارت خرمای کشورمان چگونه خواهد بود، ضمن اینکه به موانع و راهکارهای پیشنهادی فعالان اقتصادی هم خواهیم پرداخت.

نخست با "محمد میری" که سوابقی همچون مدیریت گمرک و ترانزیت منطقه آزاد چابهار، مدیریت تجهیز و گسترش بازار سرمایه و همچنین مدیریت تصفیه شرکت ترانزیت و توسعه تجارت منطقه آزاد چابهار را برعهده داشته است گفت و گو می‌کنیم. «میری هم‌اینک مشاور مدیرعامل سازمان منطقه آزاد چابهار در امور بین‌الملل و همچنین مسوول جذب سرمایه‌گذاران خارجی است»

وی ضمن تایید آماری که در بالا به آن‌ها اشاره کردیم اظهار داشت: استان سیستان و بلوچستان با وجود داشتن حدود ۲ برابر سطح زیرکشت خرمای سایر استان‌های کشور و همچنین حجم بالای تولید خرما، هنوز تا رسیدن به عملکرد مطلوب به لحاظ تولید در هر هکتار به علت روش‌های تولید سنتی حاکم بر نخلستان‌های این استان و نیز نبود بهره‌برداری از روش‌ها و تجهیزات مکانیزه و مدرن، فاصله دارد.

حدود ۲۵۰ هزار هکتار نخلستان در ایران وجود دارد که چهار برابر کشور مصر است

میری به نکته قابل توجهی اشاره کرد مبنی بر اینکه میزان عملکرد تولید در هر هکتار کمتر از یک هفتم است و این امر می‌طلبد تا تمامی نهادهای و ارگان‌های کشور برای رساندن کشور عزیزمان به جایگاهی که شایسته این خاک و مردمانش است بسیج همگانی ملی را آغاز کنند و در این رابطه، سازمان منطقه آزاد چابهار با عزمی راسخ قصد دارد تا با همکاری و همیاری سازمان توسعه تجارت و سایر نهادهای ملی و بین‌المللی برای احقاق حقوق کشاورزان ایران اسلامی گام بردارد.

مشاور مدیرعامل سازمان سازمان منطقه آزاد چابهار در امور بین‌الملل اضافه کرد: از بین کشورهای تولیدکننده خرما در جهان، پنج کشور تولیدکننده اصلی خرما که بیشترین سطح زیرکشت و حجم تولید را به خود اختصاص داده‌اند. مصر با تولید یک میلیون و ۶۹۵ هزار تن در رتبه نخست، ایران با تولید یک میلیون و ۶۶ هزار تن در رتبه دوم، الجزایر با تولید یک میلیون و ۳۰ هزار تن در رتبه سوم، عربستان با تولید ۹۶۴ هزار تن در رتبه چهارم و کشورهای امارات و عراق و پاکستان به ترتیب با تولید ۶۷۱، ۶۱۵ و ۴۹۴ هزار تن در رتبه‌های پنجم تا هفتم قرار دارند.

میری تصریح کرد: در وضعیت کنونی، جایگاه ایران کمی متزلزل شده و این امر طی یکی ۲ سال اخیر باعث کاهش تولید و صادرات خرما شده است.

ترانزیت و صادرات فله‌ای

مدیر سابق گمرک و ترانزیت منطقه آزاد چابهار اظهار داشت: با وجود اینکه ایران از لحاظ سطح زیرکشت در بین تمامی کشورهای خرماخیز در رتبه نخست قرار دارد اما به دلیل نبود استراتژی و راهبرد مشخص برای ارتقای شاخص‌های بهره‌وری و عقب ماندن در استفاده از تکنولوژی روز دنیا برای افزایش ارزش افزوده محصولات و رسیدن به قیمت رقابتی، از نظر میزان عملکرد (تن در هکتار) کشورمان در رتبه چهارم قرار گرفته و چنانچه فکری برای آینده این محصول راهبردی و ارز آور نشود، تنزل این جایگاه کماکان ادامه خواهد یافت.

او با بیان اینکه به دلیل نبود استراتژی توسعه صادرات خرما در کشور، مزیت نسبی و قدرت رقابتی خرمای ایران در بازارهای بین‌المللی روز به روز در حال کاهش بوده است گفت: این امر اصلاً تناسبی با سطح زیرکشت و میزان تولید خرمای کشور ندارد و در بسیاری از موارد خرمای ایران با کیفیت بسیار نازل و گاه به صورت فله‌ای بدون بسته‌بندی و ارزش افزوده مناسب به کشورهای همسایه خصوصاً پاکستان و امارات صادر و در این کشورها پس از انجام بسته‌بندی جدید با ارزش افزوده چند برابری و با نشان تجاری کشور خودشان به بازارهای دیگر صادر می‌شود و این روند، ارز آوری بسیار زیادی برایشان به دنبال دارد.

مشاور مدیرعامل سازمان منطقه آزاد چابهار در امور بین‌الملل و مسوول جذب سرمایه‌گذاران خارجی همچنین به مشکلات و چالش‌های پیشروی ارزش‌آفرینی در صنعت خرما و کسب جایگاه شایسته در بازارهای صادراتی پرداخت و بیان داشت: پایین بودن عملکرد، استفاده از ارقام نامناسب، نبود تغذیه بهینه و اصولی نخلستان‌ها و نبود آبیاری مناسب از جمله موانع پیش روی صنعت خرمای کشور به شمار می‌روند.

وی به موضوع نبود کارآیی روش‌های کنترل خسارات ناشی از شرایط نامناسب جوی هم اشاره کرد و گفت: طی سال‌های اخیر بروز پدیده‌های خشکسالی و گرد و خاک در استان‌های خرماخیز علاوه بر کاهش کمی تولید، کاهش کیفیت این محصول را نیز به همراه داشته است.

وی تصریح کرد: به دلیل خشکسالی ۲ سال اخیر استان‌های سیستان و بلوچستان، جنوب کرمان و خوزستان و کاهش محسوس بارندگی طی این مدت باعث شور شدن ذخایر آبی زیرزمینی شده و این شوری هم ضررهای زیادی به نخلداران و تولید محصول خرما وارد کرده است.

این فعال اقتصادی در پاسخ به این سوال که چرا کیفیت محصول در برخی مناطق کشور پایین است گفت: کیفیت پایین خرما تولیدی در کشور به دلیل عواملی چون استفاده از ارقام نامناسب، مدیریت نامطلوب نخلستان، شیوه نامناسب برداشت و حمل و نقل، شیوه نامناسب فرآوری و بسته‌بندی، نبود استاندارد کیفی ارقام، کمبود انبارها و سردخانه‌ها، نبود استاندارد بهداشت و نبود فرآیند کنترل کیفی است.

وی ادامه داد: این کاهش کیفیت همچنین به دلایلی همچون ضعف قوانین در زمینه مقررات و موازین بهداشتی در هنگام برداشت و پس از برداشت و نبود قوانین و مقررات و موازین جامع، برای ارتقای سطح بهداشتی خرما صادراتی و نحوه بسته‌بندی آن مطابق با معیارهای بهداشتی اتحادیه اروپا و جهان حاصل شده است.

مشاور مدیرعامل سازمان سازمان منطقه آزاد چابهار در امور بین‌الملل و مسوول جذب سرمایه‌گذاران خارجی به شیوه نامناسب بسته‌بندی خرما اشاره کرد و اظهار داشت: بسته‌بندی که نماد معرفی محصول در بازارهای بین‌المللی تلقی می‌شود و بیشتر مصرف‌کنندگان هم به بسته‌بندی کالا توجه می‌کنند و سپس به کیفیت آن، پس می‌تواند به عنوان یک اهرم حمایتی موثر در کنار قیمت عمل کرده و ارزش افزوده قبل از صدور را بالا ببرد.

«مهمترین صنعت مورد نیاز در توسعه صادرات خرما، صنعت فرآوری و بسته‌بندی است»

به گفته میری، بر اساس آمار سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (FAO) کشورهای نظیر تونس که سهم اندکی در تولید جهانی خرما دارند با اعمال مدیریت مناسب و سرمایه‌گذاری هدفمند در صنایع فرآوری و بسته‌بندی این محصول از بیشترین عایدات ارزی برخوردار هستند.

وی تصریح کرد: با اینکه ایران جزو "برترین صادرکنندگان خرما جهان" است ولی ارزش صادراتی هر کیلوگرم خرما ایران در سطح بسیار پایینی قرار دارد و درآمد کشور تونس از صادرات خرما بیش از هفت برابر درآمدی ارزی کشور مصر به‌عنوان بزرگترین صادرکننده خرما جهان، چهار برابر امارات، سه برابر ایران و ۲ برابر عربستان بوده که این امر حاکی از نقش بسیار تعیین‌کننده روش مدیریت مدرن در کشت و صنعت خرما است.

گفتیم راهکاری ارائه کنید و او بیان داشت: در این خصوص باید از تجربه کشورهای پیشگامی از جمله تونس و مصر برای افزایش ارزش افزوده محصول خرما و توسعه صنعت بسته‌بندی و فرآوری خرما استفاده شود. «حدود ۹۰ درصد خرما صادراتی ایران به صورت فله و بدون بسته‌بندی و فرآوری و با ارزش افزوده پایین به بازارهای جهانی عرضه می‌شود»

به گفته تحلیل‌گر مسائل اقتصادی، این در حالی است که کشورهای نظیر فرانسه، انگلیس و هلند بدون آنکه تولیدکننده خرما باشند با وارد کردن این محصول از کشورهای دیگر و پس از فرآوری و بسته‌بندی مناسب، آن را با ارزش افزوده بیشتر روانه بازارهای جهانی می‌کنند.

میری که سابقه مدیریت گمرک و ترانزیت منطقه آزاد چابهار را در کارنامه خود دارد بیان داشت: وجود تعرفه‌ها و حقوق گمرکی بالا برای واردات کارتن و مواد اولیه بسته‌بندی خرمای صادراتی نیز موجب بالا بودن هزینه بسته‌بندی خرما در ایران در مقایسه با سایر کشورها شده است. میری که سابقه مدیریت گمرک و ترانزیت منطقه آزاد چابهار را در کارنامه خود دارد بیان داشت: وجود تعرفه‌ها و حقوق گمرکی بالا برای واردات کارتن و مواد اولیه بسته‌بندی خرمای صادراتی نیز موجب بالا بودن هزینه بسته‌بندی خرما در ایران در مقایسه با سایر کشورها شده است.

وی ادامه داد: هزینه بسته‌بندی در سایر کشورها مانند دُبی بسیار پایین‌تر از ایران است، لذا صادرکنندگان ایرانی خرمای صادراتی خود را به صورت فله‌ای به آنجا ارسال و پس از بسته‌بندی مجدد به بازارهای هدف صادر می‌کنند که این امر ارزش افزوده زیادی برای کشورهای دیگر به دنبال دارد.

«کشورهای پاکستان و امارات با وجود مصرف بالای خرما و کیفیت پائین خرمای تولیدی آنها، سالانه حدود ۲۰۰ هزار تن خرما به کشورهای مختلف جهان صادر می‌کنند، البته آنها این خرماها را به صورت فله‌ای از ایران می‌خرند»

به گفته این تحلیل‌گر مسائل اقتصادی، متأسفانه هنوز استفاده از روش‌های سنتی و غیرمکانیزه در ایران بسیار متداول است و نبود زیبایی و بعضاً غیربهداشتی بودن بسته‌بندی‌ها، امکان عرضه و خرید آن را در بازارهای بین‌المللی به طور چشمگیری کاهش می‌دهد و میزان قابل توجهی از این محصول با ارزش، به ضایعات تبدیل و غیرقابل مصرف می‌شود.

وی به راهکار فوری برای حل این مسئله اشاره کرد و گفت: تسریع در به کارگیری روش‌های مکانیزه فرآوری و بسته‌بندی خرما و استفاده از روش‌های ضدعفونی و بهداشتی یکی از نیازهای عمده صنعت صادرات خرما در ایران است.

«از طرفی این اقدامات موجب افزایش قیمت و دلگرمی کشاورزان برای حفظ و ترویج کشت و پرورش نخلستان‌ها شده و عاملی برای به کارگیری استعدادهای واقعی در کشاورزی و صنعت است و در صورتیکه به این صنعت بها داده شود قطعا در آینده‌ای نه‌چندان دور همانند کشورهای موفق در این زمینه، مانع مهاجرت کشاورزان از روستاها به شهرها خواهد شد»

مشاور مدیرعامل سازمان منطقه آزاد چابهار در امور بین‌الملل و مسوول جذب سرمایه‌گذاران خارجی، همچنین اضافه کرد: صنایع تبدیلی و تکمیلی با توجه به جایگاه مهم و نقش موثر خود به عنوان حلقه رابط بین مراحل تولید تا مصرف خرما می‌تواند از طریق عملیات و مراحل مختلف دریافت، فرآوری، بسته‌بندی، انبارداری، بازاریابی و فروش، محصول خام اولیه را به صورت محصول یا محصولات غذایی با ارزش افزوده تبدیل کرده و به بازار مصرف عرضه کند.

وی ادامه داد: با توجه به تنوع محصول خرما و وجود خرماهایی با درجه‌های پایین‌تر به لحاظ کیفیت و خوش طعمی، که برای عرضه مستقیم در بازار مناسب نخواهد بود؛ در صورت تامین صنایع تبدیلی می‌توان از آنها به عنوان مواد اولیه در صنایع تبدیلی مانند شیره خرما، قند مایع، سرکه، مواد صنعتی مثل الکل و غیره استفاده کرد و از تفاله و هسته آن نیز برای خوراک دام و سایر اقلام خوراکی و دارویی بهره برد.

«سالانه حدود ۳۰ درصد از خرمای تولیدی کشور قابل استفاده در صنایع تبدیلی بوده است که در صورت تامین اعتبارات خرید ماشین‌آلات و احداث واحدهای صنعتی تبدیلی می‌تواند اهمیت زیادی در اقتصاد کشور داشته باشد که با توجه به شرایط فعلی که امکان بسته‌بندی صحیح و ظرفیت سردخانه‌ها وجود ندارد، احداث این گونه واحدها موجب جذب ارزش افزوده زیادی خواهد شد»

میری همچنین بیان داشت: صنایع تکمیلی و تبدیلی صنعت خرما در کشور، تنها ۲۲۸ واحد بوده که کمتر از «دو سوم» آنها در مناطق خرماخیز و مابقی در سایر نقاط کشور واقع شده است. بنابراین امکان انتقال محصولات از مراکز تولید به این واحدها به دلیل بُعد مسافت و نیز هزینه‌های حمل و نقل برای نخلداران تقریباً امکان‌پذیر نیست.

موانع پیش روی صادرات خرما کشور

فعال اقتصادی در بحث موانع پیش روی صادرات خرما بیشتر توضیح داد و گفت: ایران از بزرگترین تولیدکنندگان خرما در دنیا به شمار می‌رود که به لحاظ رتبه‌بندی در بین کشورهای تولیدکننده خرما، از نظر سطح زیر کشت بارور در رتبه سوم و از نظر میزان تولید در رتبه دوم بعد از کشور مصر قرار دارد. همانطور که قبلاً هم اشاره کردم حدود ۹۹ درصد از خرما تولیدی کشور در استان‌های خوزستان، سیستان و بلوچستان، هرمزگان، بوشهر، کرمان، فارس و جنوب استان کرمان و مابقی در سایر استان‌های خرماخیز به دست می‌آید.

میری ادامه داد: از آنجا که بیشتر نخلستان‌های کشور در نقاط محروم و مرزی واقع شده‌اند و قشر قابل توجهی از مردمان سخت‌کوش نیمه جنوبی کشور از طریق کاشت و پرورش آن ارتزاق و امرار معاش می‌کنند، تولید این محصول به لحاظ اقتصادی و اشتغالزایی حائز اهمیت است.

به گفته وی، این موضوع همچنین از منظر اجتماعی، امنیتی و حتی زیست محیطی نیز بسیار در خور توجه است اما متأسفانه به دلیل نبود برنامه‌ریزی و راهبردی مشخص برای این محصول بسیار مهم، ذینفعان مختلف صنعت خرما از کشاورزان و صاحبان نخلستان‌ها گرفته تا فعالان بخش‌های این صنعت بزرگ به علت موانع و مشکلاتی که در بخش‌های مختلف صنعت خرما وجود دارد، بهره‌برداری و منفعت کافی و لازم را از این موهبت الهی نبرده‌اند.

مدیر سابق تصفیه شرکت ترانزیت و توسعه تجارت منطقه آزاد چابهار به معرفی مهمترین مشکلات و چالش‌های این حوزه اشاره کرد و گفت: پایین بودن قیمت خرما ایرانی در بازارهای جهانی، نبود بازاریابی بین‌المللی و تبلیغات مناسب در حوزه صادرات خرما از جمله موانع پیش روی صادرات خرما کشور به شمار می‌رود.

وی بیان داشت: مطابق آمارهای سازمان خواربار جهانی (FAO) متوسط فروش صادراتی هر تن خرما ایران طی سال ۲۰۰۳ میلادی، ۲۸۹ دلار بوده است که نسبت به متوسط نرخ فروش سه کشور عمده تولیدکننده خرما نظیر عربستان (۵۳۵ دلار)، پاکستان (۳۵۷ دلار) و امارات (۳۸۰ دلار) در مرتبه چهارم و بر اساس شاخص فوق در میان ۲۰ کشور صادرکننده خرما در سطح جهان در رتبه "هجدهم" جدول فائو قرار دارد.

به گفته او، آمار ذکر شده نشانگر پایین بودن نرخ سرمایه‌گذاری، سنتی بودن ساختار تولید، نبود تنوع در تولید، پایین بودن کیفیت برخی ارقام، نبود یک بازاریابی و بازاریارسانی مطلوب است. «بنابراین می‌طلبید تا ضمن برنامه‌ریزی اصولی و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف این صنعت مهم و راهبردی و ارزش‌آور برای کشور اقدامات فوری و عاجلی در دستور کار قرار گیرد»

میری در پاسخ به این سوال که کدام نهادها و سازمان‌های تخصصی خرما در کشور و جهان نقش موثری در رشد و پیشرفت صنعت خرما بسیاری از کشورها از جمله مصر و امارات بازی کرده‌اند ابتدا به "شبکه جهانی خرما" اشاره کرد و اظهار داشت: نخستین نشست منطقه‌ای در مورد تاسیس این شبکه در مهرماه سال ۱۳۷۸ در کرج برگزار شد و کشورهای شرکت‌کننده توانمندی‌های خود را در رهبری و هدایت شبکه جهانی خرما اعلام کردند.

وی افزود: دومین نشست هم در اسفندماه همان سال در نامیبی (کشوری در جنوب باختری آفریقا) برگزار شد و امارات متحده عربی به عنوان محل استقرار شبکه جهانی خرما انتخاب شد. نخستین نشست رسمی این شبکه در اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۱ در دانشگاه العین امارات بود که در آن اهداف، سیاست‌ها، اعضا و گروه‌های کاری شبکه نیز مشخص شد.

او تصریح کرد: اعضای اصلی شبکه که عمدتاً در خاورمیانه، جنوب غرب آسیا و شمال آفریقا مستقر هستند عبارتند از ۱۱ کشور از جمله ایران، مصر، عربستان سعودی، امارات متحده عربی، لیبی، پاکستان، عمان، تونس، مراکش، سودان و نامیبیا و این کشورها توافق کردند با استفاده از سرمایه‌ها، امکانات، روابط، قوانین و همکاری‌های بخش‌های مختلف دولتی و خصوصی در کشورهای ذینفع و همچنین حمایت‌های سازمان‌های بین‌المللی نظیر فائو نسبت به ساماندهی وضعیت موجود صنعت جهانی خرما اقدام کنند.

مسوول جذب سرمایه‌گذاران خارجی در منطقه آزاد چابهار داشت: از دلایل مهم نرسیدن ایران به جایگاه مطلوب و پیشی گرفتن سایر کشورها، نبود سیاستگذاری‌های مطلوب در صنعت خرما، ایران برای رسیدگی به چالش‌ها و مشکلات پیش‌روی صادرات و توسعه صنعت خرما، بهره‌گیری از تجربیات و تکنولوژی پیشرفت و فناوری‌های روز دنیا برای رفع موانع موجود است که باعث شده تا سهم ایران از ظرفیت‌های متنوع بازارهای خرما به ویژه فرآورده‌های جانبی این محصول، بسیار ناچیز بوده و بیشتر خرما کشور به صورت خام و بدون ارزش افزوده مناسب روانه بازارهای جهانی می‌شود و کشاورزان و حتی صنعتگران ما سهم بسیار ناچیزی از ارزش بالای این محصول طلایی می‌برند.

نبود شیوه سیاستگذاری و مدیریت مناسب

میری گفت: متأسفانه در کشور ما ساختاری خاص و مدیریت متمرکز برای نظارت تخصصی بر فرآیندهای مراحل مختلف کاشت، داشت و برداشت و فرآوری و عمل‌آوری این محصول راهبردی همانند بسیاری از کشورها که دارای نهادهای تخصصی مجزا و توانمند مختص خرما هستند، وجود ندارد.

به گفته این تحلیل‌گر بازار، آمار و اطلاعات دقیقی در رابطه با وضعیت تولید خرما در ایران و مشکلات هریک از مناطق خرماخیز در امور تولید و فرآوری و صادرات وجود ندارد و این امر باعث بروز مشکلات و اشتباهات زیادی در سیاستگذاری برای وضعیت موجود تولید و صادرات، مصرف و در نتیجه ضعف مدیریت و غیر تخصصی در زمینه تولید این محصول ارزشمند شده است.

«مثلاً تجهیزات و دستگاه‌های مورد استفاده صنعت خرما نسبت به کشورهای مجاور و عرضه‌کننده خرما به جهان، بسیار قدیمی بوده و بهره‌وری لازم را ندارند. صنایع ساخت مواد بسته‌بندی خرما از دقت لازم برخوردار نیستند، هیچ‌گونه طراحی در شکل و فرم بسته‌ها وجود ندارد و چاپ روی بسته‌ها بسیار ابتدایی است، رنگ بسته‌ها بر اساس سلیقه کشورهای خریدار و مشتریان نیست و بسته‌بندی خرما بیشتر به صورت بسته‌های ثانویه به حالت فله است، تعداد معدودی از کارگاه‌ها خرما را ضدعفونی می‌کنند. به طور کلی می‌توان گفت که بسته‌های خرما هیچ‌گونه جذابیتی نداشته و قابلیت رقابت با خرماهای صادراتی سایر کشورها را ندارد»

این فعال اقتصادی همچنین اشاره کرد که ۷۰ درصد شرکت‌های بسته‌بندی خرما به علت نداشتن امکانات و توان مالی کم، صادرکننده اصلی و مستقیم نیستند و معمولاً از طریق واسطه‌ها اقدام به صادرات محصولات خود به قیمت بسیار ناچیز می‌کنند.

وی افزود: علاوه بر این، بالا بودن هزینه‌های بازاریابی و بازاریارسانی، پایین بودن سطح دانش فنی و تخصصی تولیدکنندگان و صادرکنندگان، ناهماهنگی بین صادرکنندگان، وجود بوروکراسی پیچیده اداری، ضعف بنیه مالی بهره‌برداران، وجود رقبای سرسخت در بازارهای جهانی، نبود دسترسی مناسب به بازارهای اروپایی و همچنین نبود تبلیغات از مهمترین عوامل رضایت بخش نبودن وضعیت صنعت خرما کشورمان است.

لزوم ترمیم صنعت خرما ایران

مشاور مدیرعامل سازمان منطقه آزاد چابهار در امور بین‌الملل و مسوول جذب سرمایه‌گذاران خارجی در این رابطه اظهار داشت: ارتقا و بهبود کیفیت محصول تولیدی از طریق جایگزینی و توسعه کشت ارقام مرغوب تجاری و مشتری پسند بازارهای جهانی، رعایت اصول صحیح زراعی در نخلستان‌ها، رفع موانع مکانیزاسیون، احداث کارخانه‌های پیشرفته صنایع تبدیلی و تکمیلی خرما، بهبود سیستم حمل و نقل، رعایت اصول بهداشتی در فرآیند داشت، برداشت، فرآوری و صادرات خرما، رعایت استانداردهای مدنظر کشورهای هدف در فرآیند درجه‌بندی و بسته‌بندی، افزایش سطح مهارت فنی تولیدکنندگان و صادرکنندگان و همچنین تبلیغات وسیع و ایجاد سیستم اطلاع‌رسانی سریع و قوی به صادرکنندگان از مهمترین راهکارهای بهبود صنعت خرماي کشور است.

ایجاد مراکز تحقیقاتی، مطالعاتی و آزمایشگاهی پیشرفته

مشاور مدیرعامل سازمان منطقه آزاد چابهار در امور بین‌الملل و مسوول جذب سرمایه‌گذاران خارجی گفت: در راستای بهره‌مند کردن فعالان بخش‌های مختلف صنعت خرما از دست‌آوردهای روز دنیا و فناوری‌های نوین این صنعت و به‌کارگیری تجربیات کشورهای که توانسته‌اند با استفاده از چنین روش‌هایی کمیت و کیفیت محصولات خرماي خود را بهبود بخشند همچون مصر، تونس و سایر کشورها، سازمان منطقه آزاد چابهار نیز با همکاری نهادهای تخصصی ذیربط داخلی و خارجی در شهرک تخصصی خرما پیشرفته‌ترین ماشین‌آلات و تجهیزات آزمایشگاهی و تحقیقاتی را به‌کار خواهد گرفت.

به گفته میری، جلب مشارکت نهادهای بین‌المللی، جذب شرکت‌های تخصصی و حرفه‌ای داخلی و خارجی برای ایجاد سامانه یکپارچه و نظام‌مند پشتیبانی از فعالیت نخلستان‌های استان و کشور در مراحل مختلف، مکانیزاسیون مراحل مختلف صنعت خرما، تدوین استراتژی صادرات هدفمند خرما برای بازارهای هدف و استقرار خوشه صنایع خرما در شهرک صنعتی منطقه آزاد ازجمله برنامه‌های این سازمان در حوزه سواحل مکران است.

راهکارها

مشاور مدیرعامل سازمان منطقه آزاد چابهار اظهار داشت: محصول خرما و زنجیره ارزش آن در کشور و به خصوص در استان سیستان و بلوچستان به‌عنوان یکی از منابع اصلی درآمد فعالان بخش کشاورزی بوده و به لحاظ ارزش اقتصادی و اجتماعی نزد مردم منطقه از اهمیت بالایی برخوردار است.

وی اضافه کرد: تلاش‌هایی که در حوزه کشاورزی تا به امروز انجام شده کافی نبوده و برای رسیدن به جایگاه مطلوب در بازار جهانی خرما، تولید و توسعه محصولاتی با ارزش افزوده بالا و کسب سهمی شایسته در بازارهای بین‌المللی، لازم است تا اقدامات و فعالیت‌های بیشتری در این خصوص انجام شود خصوصا برای ارتقای جایگاه ایران در بین کشورهای تولیدکننده و صادرکننده خرما در جهان بایستی سرمایه‌گذاری لازم در بخش‌های کنترل آفات مزارع، افزایش کیفیت محصولات نهایی خرما، کاهش تلفات گسترده در مراحل مختلف برداشت، جمع‌آوری و حمل و نقل محصول و نیز ایجاد صنایع تکمیلی و تبدیلی در مناطق خرماخیز و همچنین تولید محصولات جانبی خرما با ارزش افزوده بالا و در نهایت ایجاد مکانیزمی علمی و حرفه‌ای در راستای بازاریابی و عرضه محصولات در بازارهای هدف انجام شود.

به گفته او، علاوه بر این، خرما یکی از محصولات راهبردی جهانی است که بخش تولید و توزیع آن بیشترین فرصت‌های شغلی را ایجاد کرده و درآمدزایی خوبی را برای مناطق محروم به دنبال دارد و به دلیل آنکه تقریبا تمامی قسمت‌های درخت خرما دارای ارزش اقتصادی و زیست محیطی است، معمولا در مجاورت همه مناطق خرماخیز جهان صنایع گسترده تکمیلی و تبدیلی بوجود آمده و

موجبات توسعه صنعتی و اقتصادی آن مناطق را فراهم کرده است.

میری تاکید کرد: برای استان سیستان و بلوچستان که بالاترین نرخ بیکاری کشور را داشته و درآمد تعداد قابل توجهی از خانواده‌ها در این منطقه به این محصول بستگی دارد، توسعه صنایع مرتبط با پروژه خرما که علاوه بر ایجاد ارزش افزوده و ارز آوری برای کشور، زمینه اشتغال پایدار، کاهش فقر و توسعه صنایع ذیربط را فراهم خواهد کرد، از اهمیت بالایی برخوردار است.

این در حالی است که افزایش سرمایه‌گذاری و استفاده از فناوری‌های پیشرفته در کاشت نخل خرما مانند کاشت بافت نخل خرما (پایه مادری نخل‌های برتر) منجر به گسترش بیشتر نخلستان‌های سالم و پربار در بسیاری از مناطق جهان به ویژه در منطقه NENA کشورهای خاورمیانه شده است، مناطق اصلی تولید خرما در سیستان و بلوچستان هنوز از راه حل‌های پیشرفته مناسب برای مسائل مربوط به بخش‌های مختلف تولید خرما همچون گرده افشانی، مدیریت باروری آب و خاک، زمان و روش برداشت، رسیدگی به مراحل بعد از برداشت و توسعه و استفاده از محصولات جانبی، حمل و نقل و ذخیره سازی محروم هستند.

با در نظر گرفتن همه مسائل و مشکلاتی که ذکر شد، تنظیم راهبردی مناسب برای افزایش رقابت‌پذیری، گسترش سودآوری و رشد زنجیره ارزش خرما در این استان از اهمیت بالایی برخوردار بوده و همکاری‌های اخیر می‌تواند سرآغازی برای رسیدن به راه‌حل‌های پایدار تجارت محور و رفع محدودیت‌های که ذکر کردیم باشد.

همچنین این راهبرد بایستی مبتنی بر منافع سهامداران، چشم‌انداز نحوه افزایش رقابت‌پذیری و بازار محور «رهبری قیمت و کیفیت» متمایز بوده و بر روی اموری همچون شناسایی تدوین راهبردهای بازار، محورها و اولویت‌های اصلی سرمایه‌گذاری متمرکز شود. برای رفع مشکلات و موانع ذکر شده می‌توان از ظرفیت دانشگاه بین‌المللی چابهار به عنوان یک پایگاه تحقیقاتی برای حل چالش‌های قبل از برداشت و آموزش ذینفعان مختلف بهره‌مند شد.

پیشنهادهای این فعال و تحلیل گر مسائل اقتصادی

با عنایت به اینکه هند یکی از بزرگترین تولیدکننده‌های خرما در دنیاست، لازم است تا در بازارهای هدف همچون هند دفاتر تخصصی بازاریابی و بازاریابی راه‌اندازی و بر روی محصولاتی متناسب با تقاضای آن بازار کار شود. در لیست اقلام تعرفه‌های ترجیحی با کشورهای هدف همچون هند، عمان، پاکستان، روسیه و کشورهای آسیای میانه خرما و دیگر محصولات تولید از خرما نیز گنجانده شده و به منظور افزایش جذابیت خرمای ایران برای بازرگانان کشورهای ذکر شده مشوق‌های مناسبی لحاظ شود.

همچنین به منظور افزایش تقاضا در کشورهای یاد شده، تسهیلات لازم برای جذب فعالان بخش تولید و توزیع خرمای این کشورها برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف صنعت خرمای ایران در قالب "بسته تسهیلات صنعت خرما" لحاظ و از آنها برای تولید و توزیع مشترک دعوت به همکاری شود.

نقش منطقه آزاد چابهار

از طرفی خواستیم ببینیم که منطقه آزاد چابهار برای ارتقای جایگاه ایران در بازارهای بین‌المللی خرما برنامه و هدف مشخصی دارد که میری اینگونه پاسخ داد: اهداف و برنامه‌های سازمان منطقه آزاد چابهار برای ارتقای جایگاه جمهوری اسلامی ایران در بازارهای صادراتی خرمای جهان با بالفعل کردن ظرفیت‌های کشور خصوصا استان سیستان و بلوچستان که بالاترین سطح زیرکشت نخیلات در

کشور و همچنین بالاترین راندمان عملکرد تولید خرما در هر هکتار را به خود اختصاص داده است اما به دلیل عدم بهره‌وری از روش‌ها و تکنولوژی‌های روز دنیا در بحث کاشت، داشت و برداشت و همچنین کمبود زیرساخت‌های مورد نیاز در بخش صنایع تکمیلی این محصول، قصد دارد برنامه‌هایی در راستای حل مشکلات این صنعت در خصوص پُر کردن خلاءهای زیربنایی و اجرایی عملیاتی کند.

وی در خصوص این برنامه‌ها اظهار داشت: احداث شهرک تخصصی خرما یکی از این برنامه‌ها است و سازمان منطقه آزاد چابهار ۲۴ هکتار زمین برای احداث شهرک تخصصی خرما در این منطقه در نظر گرفته است.

میری ادامه داد: منطقه آزاد چابهار این برنامه را در دستور کار گذاشت تا با همکاری سازمان‌ها و نهادهای ملی و بین‌المللی و جذب مشارکت بخش خصوصی در راستای توسعه فعالیت‌های تخصصی در بخش‌های مطالعاتی، تحقیقاتی، جذب و واردات تکنولوژی روز دنیا برای ارتقای شاخص‌های تولید و بهره‌وری مراحل مختلف اکوسیستم تولید و تبدیل خرما و همچنین ایجاد زنجیره ارزش کامل این محصول راهبردی و استراتژیک از ظرفیت‌های این صنعت برای توسعه صنایع تولیدی، تبدیلی و تکمیلی و همچنین حداکثر بهره‌وری از محصولات جانبی نخل خرما علاوه بر افزایش ارزش افزوده محصولات تولیدی منطبق بر استانداردهای بازارهای جهانی در خصوص تولید محصولات جانبی اقدام کند.

«هدف از عضویت منطقه آزاد چابهار در نهادهای بین‌المللی همچون "سازمان جهانی مناطق آزاد" فراهم کردن زمینه بهره‌برداری از تجربیات سایر کشورهای جهان که در امور مختلف دارای تجربیات موفق هستند، است»

امکان بهره‌برداری از تجربیات موفق کشور مصر در افزایش میزان عملکرد در هر هکتار و تجربیات موفق کشور تونس در توسعه صنایع فراوری، تکمیلی و تبدیلی خرما با استفاده از بهترین فناوری روز دنیا که باعث شده تا با افزایش ارزش افزوده درآمد این کشور از هر تُن خرما بیش از ۶ برابر کشور مصر برسد.

«باتوجه به اهمیت موضوع، به سراغ شیرمحمد بامری یکی دیگر از تحلیلگران مسائل اقتصادی رفتیم تا نکته‌ای از نظر دور نماند»

بامری ضمن تایید اظهارات کارشناسی محمد میری بیان کرد: برخی از اقلام در دنیا قیمتی ثابت و جهانی دارند که خرما هم در همین دسته‌بندی قرار می‌گیرد اما علاوه بر موانع و مشکلاتی که وجود دارد، باید به موضوع ذائقه مردم هر کشور هم توجه شود، به عنوان مثال در کشور ما ارقام مختلفی از محصول خرما برداشت می‌شود و ما باید بررسی کنیم که کدام کشور، کدام رقم خرما را بیشتر می‌پسندد.

او تصریح کرد: به عنوان مثال در پاکستان انبه کالِ نرسیده بیشتر طرفدار دارد و در هندوستان هم موز سبزرنگ با این اعتقاد که مقوی‌تر است مورد توجه بسیاری از خریداران قرار می‌گیرد اما در بسیاری کشورها همچون ایران مردم صبر می‌کنند تا همین میوه‌ها به خوبی رسیده و زردرنگ شوند سپس برای خرید آن اقدام می‌کنند. بنابراین می‌طلبند برای صادرات خرما به ذائقه کشور مقصد نیز توجه شود، ضمن اینکه بسته‌بندی و ایجاد صنایع تبدیلی از اولیتهای تجارت خرما به شمار می‌رود.

یک تجربه موفق؛ ۷۰ درصد تجارت خرما در کیفیت بسته‌بندی نهفته است

همانگونه که در این گزارش نسبتاً طولانی خواندید بیشتر، سخن از صنایع فراوری و بسته‌بندی به میان آمد، بنابراین سعی کردیم با یکی از تجاری که در این زمینه ورود کرده است هم صحبتی داشته باشیم.

"آرش برومند" جوانی که تنها یک سال وارد این عرصه شده است و با پیگیری و پشتکار توانسته با ثبت نشان‌واره و برند تجاری بومی و همچنین بسته‌بندی‌های متنوع پا به میدان تجارت خرما بگذارد.

وی با اشاره به اینکه ۷۰ درصد تجارت خرما در کیفیت بسته‌بندی نهفته است گفت: با توجه به حجم تولید بالای کشور در بحث خرما،

به این نتیجه رسیدم به جای اینکه خرما را به صورت فله به واسطه‌ها بفروشم، خودم وارد عمل شوم تا هم اشتغالزایی و هم سود بیشتری داشته باشم.

او که امروز از حجم معاملات خود رضایت دارد اظهار داشت: به نظر من برند و نشان تجاری است که به تولید و تجارت، معنا می‌دهد چرا که جذابیت بسته‌بندی کالا برای بسیاری از مردم دارای اهمیت است و ما با توجه این موضوع توانستیم در این مسیر موفق شویم.

از این فعال اقتصادی سوال کردیم چه موانعی در مسیر کار خود داشتید و او پاسخ داد: در شروع فعالیتیم و برای دریافت مجوزهای لازم، درگیر کاغذبازی و بروکراسی اداری بودم و نزدیک بود کالا از ادامه کار منصرف شوم اما عزم خود را به کار گرفتم تا مجوزهای قانونی را دریافت کنم و در این زمینه دوندگی‌هایی داشتم و پیشنهاد می‌کنم مسوولان، با یکپارچه کردن و ایجاد سامانه‌ای واحد، مسیر اخذ مجوزهای تولید و صادرات را فراهم کنند.

برومند امروز از کشورهایی همچون روسیه و دُبی درخواست سفارش دارد. او و همکارانش، اینگونه به خرمایی که به صورت فله و قیمت ناچیز فروخته می‌شد، ارزش داده‌اند.

حدود سه هزار گونه خرما در سطح جهان شناسایی شده که از این تعداد ۴۰۰ گونه در ایران وجود دارد که برخی در سطح محلی شناخته شده و برخی جزو خرمای صادراتی ایران محسوب می‌شوند. ارقام مضافتی، استعمران، پیارم، زاهدی، کبکاب، هلیله‌ای و ربی از بهترین گونه‌های خرمای ایران به شمار می‌روند.

باتوجه به تمامی موارد ذکر شده و تجارب سال‌های گذشته، اشاره به یک نکته مهم نیز حائز اهمیت است؛ امیدواریم وزارت جهاد کشاورزی و سایر نهادهای متولی، این نکته را هم مورد بررسی قرار دهند تا افرادی که در حوزه صدور مجوزها و تصمیم‌گیری‌ها نقش دارند تحت هیچ عنوانی اجازه مشارکت در خرید و فروش محصولات کشاورزی از جمله خرما را نداشته باشند چرا که ممکن است این شائبه پیش بیاید که برخی دستگاه‌های دولتی در دلالتی بازار خرما نقش دارند.

